

KÖZÖSSÉGEK ÁLLAPOTA

2008

KÖZÖSSÉGEK ÁLLAPOTA

2008

**A SZÖVETSÉG a Közösségi Részvétel Fejlesztéséért Egyesület
tagszervezetei:**

Autonómia Alapítvány

Civil Kollégium Alapítvány

Felső-Kiskunsági Közösségi Munkások Egyesülete

Közösségfejlesztők Egyesülete

Közösségi Kapcsolat Alapítvány

Partners Hungary Alapítvány

Pro-Háló

Regionális Forrásközpontok Országos Egyesülete

Soros Alapítvány

Nonprofit Információs és Oktató Központ Alapítvány (NIOK)

Ökotárs Alapítvány

SZÖVETSÉG a Közösségi Részvétel Fejlesztéséért Egyesület 2009.

4025 Debrecen, Török Bálint utca 4.

Tel/fax: 52/320-180

E-mail: info@polgarz.hu

Honlap: www.polgarz.hu

Szerkesztette: Giczey Péter

A kiadvány gondozásában közreműködött: Koroknai Franciska, Révész Dr. Markovics Zita

Nyomdai munkák, előkészítés: Látványos EC - DPRESS Digitális Ofsetnyomda

4024 Debrecen, Kossuth u. 42. (bp@dpres.hu)

ISBN ???

Előszó

SZÖVETSÉG-ünk olyan szervezeteket tömörít, melyek együttműködésükkel hozzá kívánnak járulni a közösségfejlesztés, a közösségszervezés, a közösségi munka és közösségi tervezés társadalmi súlyának növeléséhez. Alapszabályunk Preambulumában ekként fogalmaztuk meg alapvető célunkat: „A társadalom „kis körei” támogatásának jelentőségét Magyarországon is egyre több szakma és szakterület ismeri fel. E sokszínű tevékenységet végző szakemberek és alkotók bár sokféle néven nevezik magukat és munkájukat, abban egyetértenek, hogy a közösségi munkát, közösségfejlesztést, közösségi tervezést, közösség szervezését végzők, a helyi társadalom fejlesztéséért munkálkodók közös érdeke a Budapesti Nyilatkozatban (Building Civil Society in Europe through Community Development – International Conference – Budapest, 2004.) megfogalmazott elvek megvalósítása és e szakemberek közös érdekeinek képviselése.

A közösségiség mellőzésének társadalmi kockázata, hogy még több elnyomott és perifériára szorult ember idegenedik el a társadalomtól. ... A SZÖVETSÉG alapvető célja és feladata: a közösségi alapú társadalom megteremtésének elősegítése, ...”

Nagy fába vágtuk a fejszénket 2008. szeptember elsején. Néhány éve dédelgetett elképzelésünket váltottuk valóra, amikor tagszervezeteink képviselőiként, leültünk egy szakmai napra azzal, hogy átgondoljuk, megosztjuk és megvitatjuk egymással - majd azt a szélesebb szakmai nyilvánosság elé is tárva- , mit gondolunk a közösségek állapotáról a mai Magyarországon?

Célunk az, hogy rendszeresen, lehetőleg évente vizsgáljuk meg, ki-k a maga nézőpontjából, a szervezeteiből hozott tapasztalatai alapján: milyennek látjuk a közösségiség alakulását? Milyen sikerek, milyen problémák tapasztalhatók, vannak-e lehetőségek, vannak-e eszközeink a jelen kihívásainak megválaszolására? Legfőképpen, látjuk egyáltalán mit kell tennünk, és mit lehet tenni, mit tehetünk mi, a társadalomfejlesztéssel, közösségfejlesztéssel foglalkozók annak érdekében, hogy alapvető célunk, a közösségi társadalom kialakulását elősegítsük?

Nem gondoljuk, hogy mindenre választ tudunk adni, de azt tartottuk a legfontosabbnak, kezdjünk el kérdéseket feltenni, vitassuk meg tapasztalatainkat és osszuk meg másokkal is. Ennek egyik lépését tartja most kezében a Kedves Olvasó, az első kísérletet arra, hogy beszéljünk és vitatkozzunk a helyzetről és a lehetséges tennivalókról. Reméljük, közösen többre jutunk. Várjuk a hozzászólásokat honlapunkon (www.polgarz.hu)!

Giczey Péter
ügyvezető-alelnök

Közösségek állapota ma. Mai közösségi viszonyok Magyarországon

A közösség problematikája a legnehezebben megválaszolható kérdés, de szerencsére most arról kell beszélni, hogy hol tart a közösségiség Magyarországon? Eleinte egy abszolút szubjektív valamit írtam, a saját ízlésemnek és eszmei beállítottságomnak valót, de aztán eszembe jutott két objektív fogódzó, a témát szerintem jól befogó gondolatmenet, amely lehetővé teszi, hogy legalábbis nagyobb távolságból szemléljük ezt a dolgot. Az egyik Warren amerikai szociológus funkcionális közösségelmélete, amelyet többségünkben ismerünk, a másik rendszer Csányi Vilmosé, akinek gondolatait Kunbáonyban, a Közösség Konferencián is hallhattuk.

Azért vállalom, hogy első legyek, mert kérdéseket fogok feltenni, és ezekről tényleg érdemes beszélni, a „tutit” azonban nem tudom megmondani.

Azt mondja Warren, a modern közösségeknek öt funkciója van. Az első funkció a szocializációs funkció, vagyis hogy az értékeket olt a tagjaiba, a második a gazdasági boldogulás funkciója, ami megélhetést biztosít a tagjainak, a harmadik a társadalmi részvétel funkciója, a negyedik a társadalmi kontroll, az ötödik a szolidaritás. Ezek többé-kevésbé minden közösségben megvannak. Ehhez annyit tudok hozzátenni, hogy ezek persze nagyon problematikus kategóriák, maga a megközelítés is, mert hogy a közösség az, ami organikus képződmény, a funkcionalitás pedig a társadalomnak a sajátossága, következésképpen ha a közösségek funkciójáról beszélünk, akkor ez fából vaskarika. Nyilván az az igazság, hogy a közösségeknek, melyek elsősorban szerves képződmények, vannak funkciói is, s ugyanígy: a társadalomban is megjelennek közösségi elemek.

1. Warren öt funkciója

*„A **szocializáció** funkciója azt a folyamatot jelöli, mely során a társadalom vagy annak valamely alapvető társadalmi egysége átadja az uralkodó tudást, társadalmi értékeket és viselkedési mintákat a társadalom tagjainak. A folyamat során az egyén elsajátítja azt a fajta életmódot, amely az ő társadalmára, nem pedig valamely más társadalomra jellemző. A folyamat különösen az életciklus elején észlelhető, illetve bír meghatározó fontossággal, de az egyén életének egészére kiterjed.”* (Warren, 1963)

Van-e „uralkodó tudás” ma Magyarországon – kultúraváltás, életmódok, minták sokasága?

*„A **termelés-elosztás-fogyasztás** funkciója azoknak a javaknak a megtermelésére, elosztására és elfogyasztására utal, amelyek a mindennapi élet részét képezik, és **hozzáférhetőségük a közvetlen lokalitásban is kívánatos.**”* (Warren, 1963)

A lokális milyen mértékben vesz részt a gazdasági boldogulás biztosításában ma Magyarországon?

„Fontos közösségi funkció a társadalmi részvétel helyi szinten való biztosítása is. A legszélesebb körben elterjedt ilyen egység a vallási szervezet (templom, zsinagóga, stb.), így ezeket a szervezeteket a funkció ellátása terén betöltött szerepük fényében vizsgáljuk majd. A különböző *önkéntes szervezetekre* általában úgy gondolunk, mint a társadalmi részvétel legfontosabb csatornáira. Ugyanakkor formális tevékenységein keresztül társadalmi egységek számos más típusa nyújt lehetőséget alkalmazottainak vagy önkéntes dolgozóknak a társadalmi részvételre *munkaköri feladatok teljesítése során* (pl. üzleti irányító testületek, önkéntes, egészségügyi, jóléti szervezetek, stb.). *A családi és rokonsági szervezetek, baráti körök és más kevésbé formális csoportosulások is fontos csatornái a társadalmi részvételnek.*” (Warren, 1963)

Van-e, s milyen fokú a helyi társadalmi részvétel ma Magyarországon?

„A *társadalmi kontroll* funkciója arra a folyamatra utal, amely során a csoport a tagok viselkedését a normákkal való konformitás irányában befolyásolja. A közösség szintjén itt is számos különböző társadalmi egység látja el ezt a funkciót. A formális kormányzást hagyományosan kifejezetten helyénvalónak tartják, hiszen definíció szerint a kormányzat alapvető kényszerítő erővel rendelkezik az egyén fölött azáltal, hogy betartatja az univerzálisan alkalmazható törvényeket. A rendőrség és a bíróságok különösen fontosak a társadalmi kontroll funkciójának ellátása szempontjából, de ahogy azt később látni fogjuk, számos más társadalmi egység, pl. a család, az iskola, az egyház, vagy a társadalmi szervezetek, ugyancsak fontos szerepet játszanak a folyamatban.” (Warren, 1963)

Vannak-e olyan társadalmi normák ma Magyarországon, amelyek a velük való konformitásra ösztönöznek bennünket?

„Az *utolsó alapvető közösségi funkció a kölcsönös támogatás biztosítása helyi szinten.* Függetlenül attól, hogy a betegség idején nyújtott gondoskodásról, a munkaerő cseréjéről vagy egy anyagilag bajba jutott családról van szó, ez a fajta kölcsönös segítség hagyományosan helyi szinten valósul meg az olyan elsődleges csoportok égisze alatt, mint a család és a rokonok, a szomszédsági szervezetek, a baráti körök vagy a helyi vallásos szervezetek. *A funkciók specializációja... következtében a kölcsönös segítség funkcióinak jó része olyan szervezetekhez tevődött át,* mint a jóléti intézmények, az egészségügyi és jóléti magán-szervezetek, a kormányzati vagy magánbiztosító társaságok, stb.

Az egészségügyi és a jólét területén talán az önkéntes szervezeteket jelölhetnénk meg a közösségi alapú kölcsönös segítségnyújtás archetipusaként, ugyanakkor a jelenlegi helyzetben az amerikai közösségek szempontjából különösen fontos a funkció továbbadása, terjesztése a különböző társadalmi hatókörök közvetítésével...” (1963)

Mennyiben valósul meg helyi szinten a kölcsönös támogatás a mai Magyarországon?

2. Csányi Vilmos humánetológiai elgondolása

Az ember az egyetlen lény, amelyik rendszerszervező (közösség/társadalomszervező) képességgel rendelkezik:

1. Az ember képes **közös akciókra**.
2. Vannak **közös hiedelmei** (kultúra).
3. **Szociális (közösségi) konstrukció létrehozására képes** (ha úgy érzem, hogy részt veszek a közösség kialakításában és formálásában, a közösséget a magaménak érzem).
4. Ekkor kialakul a **hűség** a közösséghez. Ez azt is jelenti, hogy esetenként képes a közösség érdekeit a saját érdekei elé helyezni.

Mennyiben alkalmasak ma helyi közösségeink érvényre juttatni az ember rendszerszervező képességét?

- A család ma már a legritkább esetben közösség – munkamegosztásban való részvétel, együttlét hiánya, nincsenek közös hiedelmek (többen is másképp gondolkodnak), nincs idő az egyeztetésre, közös konstrukciókra (mit csináljunk együtt?). A család szolgáltató szervezetté alakult át, s egyre inkább az iskolára ruházza át a közösségalkotás feladatát.
- Az iskola nem alakít közösséget, mert nem ismeri a feladatát – szimplán tudásátadásnak fogja fel. A családot kellene pótolnia érzelmileg és értelmes, tevékeny szocializációt, érzelmi azonosulást kellene biztosítania.
- Helyi közösség ... van ilyen?

Nem csak „magyar átokról” van szó, hanem arról, hogy a posztmodern kor ilyen kor. Megértettem az értelmekkel, de mostanában kezdem átélni is azt, hogy mit jelent az, hogy „a nagy elbeszélések kora lejárt”. Nincs univerzális demokrácia: az örületés katyvaszoktól a kifinomodott formákig sok mindent nevezünk annak. Maga a demokrácia is válságban van. A nagy koncepciók mind válságban vannak.

Globálisan sincsenek a dolgok rendben, nem csak Magyarországon - gondoljunk a grúz-orosz konfliktusra, ezt tessék valakinek objektíven értelmezni és mondja meg valaki, hogy kinek van igaza -, és van-e még ma egyáltalán olyan, hogy valakinek igaza van? Minden mögött ott van a manipuláció, az elkenés, a nyereszkesedés. Mondjunk egy olyan világfolyamatot, ami megnyugtat bennünket, és az unokáink, a fiaink szemébe - a jövőbe - bizalommal nézünk, hogy majd mire felnő - gondoltuk a 70-es években -, akkorra már olyan fantasztikus lesz a világ, ahol a gépek dolgoznak, az emberek értelmes ügyekkel foglalkoznak. Hol van olyan világmagyarázat, világértelmezés, amiben lehet hinni ma Magyarországon?

A szocializációban nekünk, közösségfejlesztőknek ebben nagyon komoly szerepünk lenne, ha nem ott tartana a közösségfejlesztés és nem olyan feltételekkel dolgozna, mint amilyen között most dolgozik.

A helyi gazdaságfejlesztésben nagyon komoly szerepünk lehet, mert elméletben tudjuk a választ és egy-egy jó példát létre is tudunk hozni.

A társadalmi kontroll már egy nehezebb dolog, mert ebben az értelemben, különösen ahogy Warren érti a normákkal kapcsolatban, egészen messzire visz, és kilóg a sorból. Itt tényleg kulturális fejlesztésről és értékeknek a kifejlesztéséről lenne szó, a helyi szellem, „génusz loci” kifejlesztéséről. A szolidaritás a szociális területnek egy óriási feladata, de nem csak azé. Azt gondolom, hogy ez program is, és vizsgálódási terület is.

Ha arra akarunk választ adni, hogy milyennek látjuk ma Magyarországon a közösségiességet, akkor szerintem Warren és Csányi – és nyilván mások is - jó fogódzókat adnak, amikkel tudunk mit kezdeni, amik a kezünkbe adnak valamilyen eszközt arra, hogy ne csak a saját közérzetünket interpretáljuk.

A szociális munkások véleménye a közösségek helyzetéről, Magyarországon

Legutóbbi találkozásunk alkalmával abban állapodtunk meg, hogy „SZÖVETSÉG”-ünk (SZÖVETSÉG a Közösségi Részvétel Fejlesztéséért) minden tagja a saját szervezete/hálózata nézőpontjából gondolja végig: mit jelent neki(k) a „közösség”, milyennek látja a hazai közösségek helyzetét, és az ebből következő lehetséges jövőbeli stratégiai lépéseket.

Én ehhez a feladathoz úgy kezdtem hozzá, hogy a szociális szakterületen dolgozó néhány kollégának feltettem a diagnózist firtató kérdést: „Milyen a közösségek helyzete ma Magyarországon?” Néhány kolléga megkérdéséből természetesen nem lehet messzemenő következtetéseket levonni, ezért most csak annak a meglepetésemnek tudok hangot adni, hogy roppant hasonlóan értelmezhető válaszokat kaptam. Így most szomorúan arról kell beszámoljak, hogy a megkérdezett kollégák már magát a kérdést sem értették (legalábbis nem úgy, ahogy azt én szerettem volna). S ez bizony meglehetősen tragikus „üzenet”-nek tartom. Úgy érzem, a szociális ágazat szakmai hozzáállását meglehetősen pontosan jellemzi ez az értetlenség. Persze nem zárhattam ki azt az opciót sem, hogy a válasz-hiány nem a válaszolót minősíti, hanem a kérdezőt, ezért azt feltételezve, hogy „rossz volt a kérdés”, igyekeztem a helyi- és főleg a személyes tapasztalatokra koncentrálni. S mivel nem egy kérdőív un. „zárt kérdése”-ként hangzott el ez a mondat, ezért inkább csak beszélgettünk arról, hogy „mi van”. Kérdéseimmel azt próbáltam ösztönözni, hogy próbálják a közösség fogalmát arra a helyi környezetre értelmezni, ahol ők mozognak, dolgoznak.

A beszélgetések során lassan-lassan megértettem, hogy a „**közösség**” szót a megkérdezett néhány szociális szakember „**civil szervezet**”-ként értelmezte (fordította le magának). Magyarul: az erősen intézményesült szolgáltatói struktúrákban dolgozó szociális szakemberek – a saját tapasztalati bázisukból kiindulva – a helyi közösségeket is csak azok erősen intézményesült és specializálódott formáiban értelmezték. A válasz-hiány jelezhetett persze közösség-hiányos állapotot is, nevezetesen azt, hogy ha ténylegesen nincs helyi közösség, akkor nincs is miről beszámolni, vagy legalábbis nem könnyű ezzel a helyzettel szembenézni, de sokkal inkább úgy vélem, hogy ez a válasz-hiány a kollégák szakmai farkasvakságának tükrö.

Nehéz volt szembesülnöm e szűkítő értelmezéssel. Nehéz volt szembesülnöm azzal, hogy annyi év közösségi munka oktatás után is „csak” ennyit jelent a kollégáknak a „közösség” fogalma. Tudom, nem újdonság amit tapasztaltam, de a válaszok szigorú hasonlósága mégis megdöbbenett, hisz ez a szakmai értetlenség talán egész eddigi munkánk eredményességét is megkérdőjelezheti. Bizony egyre nehezebben tudok szembesülni azzal, hogy hiába képezi a szociális munkás oktatás részét a közösségi munka, ha a gyakorlatban továbbra is az eseti munka kizárólagossága érvényesül. Ma a szociális munka szakmai kereteiből szinte teljes egészében hiányzik az intézményesült közösségi munka. Mintha a közösségi munka csak a szakma múltjához (lásd: settlement mozgalom) és nem jelenéhez, pláne nem a jövőjéhez tartozna. Márpedig intézményesült szakmai elvárások nélkül aligha fog a helyzet megváltozni – akárcsak a főként szolgáltatásban és nem pedig civil együttműködésben/tervezésben/érdekérvényesítésben (netán akcionizmusban) gondolkodó kollégák fejében.

S ha most azt mondjuk, hogy „hozott anyagból dolgozunk, mint az úri szabó”, akkor ezt a helyzetet/ diagnózist kell elfogadnunk, és erről az alapról kiindulva kell „SZÖVETSÉG”-ünknek, a változás/változtatás stratégiáit megfogalmaznia.

A rendszerváltást követő civil szervezeti / non-profit boom mára lankadni látszik. Természetesen nem mennyiségi, hanem a mindennapi aktivitás minősége értelmében. Az ugyanis, hogy a szervezetek száma minden évben növekszik (2007-ben 62.407 non-profit szervezet működött Magyarországon), az – a megkérdezett kollégák álláspontja szerint – leginkább az ágazati- és az EU pályázati feltételekhez történő igazodást (rosszabb esetben azok kijátszása) jelzik, mintsem a szektor valódi növekedését.

A civil szervezetek „közösségi” jellegétől pedig azért érzik a kollégák magukat távol, mert számukra a közösség két típusú „igazán egyivású, összetartó és összetartozó népség” formájában jelenik meg: bigottan **túlpolitikált közösség** és bigottan **vallásos közösség** formájában. (Ha valakinek a „bigott” jelző túl erősnek tűnik, használja helyette bátran a „túlságosan” kifejezést.) Mint mondtam: néhány szociális munkás válaszából a közbeszédre vonatkoztatva általánosítani ugyan nem lehet, de érdemes felfigyelnünk arra a jelzésükre, hogy meglátásuk szerint a közbeszédben és a médiában leginkább ez a két extrémítás jelenik meg.

Továbbmenve: a „civil átlagember”-nek ez az extrémítás **egyszerre vonzó és taszító**. Vonzó lehet az a szerep, amelyben az extrém viselkedésű „mások” megteszik azt, amit ő nem mer megtenni, és a karosszékből nézheti, amint megteszi helyette valaki más. Ez tehát a képernyő előtti (túl)politizálás langys lábvice. Taszító pedig annyiban, amennyiben ő nem akar extrém módon viselkedni, s ezért a hétköznapi civil aktivitás lehetőségét is eltolja magától.

„Tud-e e két negatív szélsőhelyezettel szemben akárcsak egyetlen pozitív példát megemlíteni?” – kérdeztem a kollégáktól. – „Hol vannak az ágazaton belül azok, akik **ágazat-függetlenül**, valami nagyon jót, fontosat csinálnak? Mint például a környezetvédők, akik a legaktívabb civilek?” Provokatív kérdésemre azt a választ kaptam, hogy „minden ágazatban vannak jó példák, de ettől még nem mondanák, hogy a civil szektor olyan hű de nagyon jó, és eredményes. S a legrosszabb az, hogy **az együttműködések nem működnek**.”

Valóban. A civil szervezetek leginkább egy-egy ágazat-specifikus problémára válaszolnak. S miközben forint, dollár, font és euró-milliókat költöttünk és költünk partnerségi/együttműködési programokra, mindez szinte hatástalanul lepereg a magyar társadalomról, és gyakorlatilag alig van (helyi) közösségépítő hatása.

Ennek talán egyik legrosszabb példája (vagyis nem „Best Practice” hanem „Worst Practice”) volt az, amikor néhány évvel ezelőtt kezdeményeztük a brit/skót „Compact”¹ hazai adaptációját a Fővárosi Önkormányzat együttműködési, döntéshozatali mechanizmusait illetően.

Budapesten tizenkétezer civil szervezet van, s ezek közül kb. ezerrel áll a Fővárosi Önkormányzat valamilyen (adományozói-, szakértői-, szolgáltatói-, stb.) kapcsolatban. Őket hívtuk meg tíz ágazat-specifikusan tematizált alkalomra, és közülük kétszázan el is jöttek, ami kb. húsz beszélgető-partnert jelentett alkalmanként. Jó hangulatú, eredményes beszélgetés volt mind – csak a rá kapott önkormányzati választ tudnánk feleltetni...

A sorozat-záró összegzés napján a Fővárosi Önkormányzat Civil Bizottságának elnöke (tehát egy önkormányzati politikus) is megfogalmazott egy nyilatkozatot arról, hogy a Fővárosi Önkormányzat mit is gondol egy ilyen civil együttműködésről. Az ő nyilatkozatát is nagy örömmel felraktuk a kivetítőre és az összegzésen megjelent 70 civil szervezet képviselője előtt világosan kirajzolódott „az önkormányzat civil orientációja”. A fehér vásznon normál betűkkel lehetett olvasni az önkormányzati szöveget, melyet a civilek javaslatával, „pirossal korrektráztuk”. Kiváló dokumentum született, amit azonnal el is neveztünk „Budapesti Civil Megállapodás”-nak. Tartalmilag is és vizuálisan is izgalmas látvány volt, ahogy az eredeti fekete színű betűk mellett – a vásznon – jól megértek a piros színű javítások a civil-önkormányzati együttműködés alapelveit megfogalmazó dokumentumban. 2002. december 11-én 70 boldog ember tapsolt magának – és az önkormányzatnak.

Majd ezek után visszavittem a civil javaslatokkal teli remek dokumentumot a bizottság elnökéhez, aki röviden közölte, hogy az együttműködés ez esetben azt jelenti, hogy az önkormányzat azzal működik együtt, aki az általa megfogalmazott eredeti nyilatkozattal egyetért, azt elfogadja, és azon az alapon hajlandó az önkormányzattal együttműködni. E negatív végkifejlet egy másodperc alatt eltörölt minden korábbi pozitív, közös erőfeszítést.

Ám ebben a történetben nem az a „Worst Practice”, hogy egyetlen politikus szava erősebb volt 200 civil szervezet egységes álláspontjánál, hanem az, hogy ezt a döntést valamennyi civil szervezet szó nélkül hagyta. Mindegyikőjük elnézte és birkaként elszenvedte, hogy „a politika” mindannyiukat, mindvégig az orrunknál fogva vezette. Egyetlen lépést nem tett egyikőjük se. Valószínűleg azért, mert valamennyien kisebb-nagyobb mértékben függő, elkötelezett helyzetben voltak. Keserű valóság-kép ez közösségeink hazai állapotáról... Igen: ez rettenetes.

1. A brit kormányzat és a civil szektor között 1997-ben létrejött megállapodás, az un. „Compact” („Civil megállapodás”) hazai bevezetésének ötletét először Csanády Dániel, a Charities Aid Foundation Civil Társadalom Fejlesztő Programiroda munkatársa vetette fel. A Know How Fund keretében elindított „Az állam és a civil társadalom kapcsolatai” című program 1999-2003-ig tartott. Csanády az eredeti modellt követve, a brit/skót „Compact” országos szinten történő bevezetését javasolta, de a Nagy-Britanniába látogató magyar delegáció vezetője (!) végül politikai megfontolások miatt vetette el ezt a lehetőséget.

Részletesebben lásd: www.osszefogas.nonprofit.hu/files/2/2/3/9/2239_NP%20%E9rdekk%E9pviselet%20Mo-n.doc

„Annak ellenére, hogy 2000. szeptemberében és októberében a brit Charities Aid Foundation Magyarországi Civil Társadalomfejlesztő Programirodája szervezésében 37 fő vett részt egy szakmai tanulmányút-sorozaton Angliában és Skóciában, a „Compact”-ról itthon mintha némasági fogadalmat tettek volna a 37-ek. A „Compact” hazai alkalmazásának legfőbb gátja véleményem szerint az volt, hogy az akkori Miniszterelnöki Hivatal Civil Kapcsolatok Főosztálya - Tony Blair és pártja miatt - „úlságosan balos ötlet”-ként, leminősítette a brit eredményeket.”

Nem véletlen, hogy a civil szervezetek lokális politizálásának inkább a német, s nem pedig az angol-szász modellje² terjedt el. Az ágazati típusú szerveződések mellett a helyi lakosok területi alapú közösségei alig-alig tudnak lábra kapni.

Nem kis részben azért, mert az „X” vagy „Y” városért elnevezésű civil szervezetek, tulajdonképpen a helyi (párt)politizálás előszobái. E szervezetek és vezetőik zöme tulajdonképpen nem is „közösségi” akar lenni, abban az értelemben, ahogy ezt mi a „SZÖVETSÉG”-ben szeretnénk, hanem legfőképp politikusi aspirációi vannak, de a politikai hűsösfazékhoz még vagy már nem tudott oda-kerülni. Számukra tehát politikai értelemben vett mobilitási csatorna a civil szervezeti tevékenység. (Természetesen mindig akad egy-két üdítő kivétel is, mint például Peták Péterék pécsi „Istenkúti Közösségért Egyesület”-e.)

Ez tehát a kérdés egyik vonulata.

A kérdés másik oldalát a saját szakmám egyik fontos szaktudásának felidézésével szeretném megvilágítani. Ferge Zsuzsa részt vett egy öt országra kiterjedő kutatásban, melynek egyik legfontosabb eredménye az a megállapítás volt, hogy a Kelet-Közép-Európai emberek a biztonságvesztést érzik a rendszerváltozás legnagyobb negatívumának. Tehát egy totális biztonságvesztés határozza meg közgondolkodásunkat. Nyilván nem véletlen, hogy az előző rendszer visszasiratásában is ez motivál legerősebben. Nevezetesen az, hogy sokan úgy érzik, többet veszítettek, mint nyertek a rendszerváltozással. Úgy érzik, elvesztették a lakásbiztonságot, a jövedelem-biztonságot, a munkahelyi biztonságot és még sok minden mást. Ferge Zsuzsa üzenete nem csak a szociális munkásoknak szólt, hiszen biztonság többdimenziójú elvesztése jóval súlyosabb probléma annál, hogysen a szociális munka a saját eszköztárával egymaga akárcsak kezelni tudná azt. Ehhez képest csak hab a tortán, hogy a szociális munka lényegében megrekedt az eseti munkánál, alig végez csoportmunkát, és valami elképesztő mértékben nem tudja értelmezni a közösségi munkát sem. Pedig ha tudná, akkor nem csupán zseniális diagnózisokat tudna gyártani, hanem a (helyi) társadalmi összefogásokat kezdeményező válaszokat is meg tudna fogalmazni.

Vajon miért is nem hallja a szociális munkás például a biztonságvesztést szakmai cselekvésre felszólításként? Felteszem azért, mert a „**biztonság**”-ot „**közbiztonság**”-ként értelmezi, tehát rendőrségi feladatként. Szakmailag is nehezen megmagyarázható, hogy miközben számtalan olyan családot gondoz szociális munkás, ahol valamelyik családtag aktuálisan börtönben van, ugyanakkor a családi problémahalmaz büntetésvégrehajtáshoz kapcsolódó elemét a saját kompetenciahatárain kívül esőnek tekinti. Úgy tesz, mintha ez a probléma nem is lenne. A bűnmegelőzésre irányuló cselekvési programot nem dolgoz ki. Teszi ezt azért, mert mind az oktatásban, mind a napi munkájában azt várják el tőle, hogy tartsa be a saját kompetencia-határait.

Ezzel szemben a nyugat-európai szociális munka a közbiztonság fogalmát már rég a „**közösség biztonsága**”-ként értelmezi. Itthon ez a fogalom még csak egy fekete lyuknak tetszik. Hadd említsek meg csupán egyetlen példát az ágazatközi kompetenciahatárokon átívelő gyakorlatra, jelesül a helyi közösség biztonsága érdekében a szociális gondozó szolgálat és a rendőrség együttműködésére.

2. Gosztönyi Géza: Vigyázz! Kész! Rajt! (Nonprofit érdekképviselet - 2003) A(z ön)kormányzat és a civil szektor szerződéses viszonya Nagy-Britanniában és itthon - az első lépések. In: <http://www.osszefogas.nonprofit.hu/osszefogastortenet.html>

Nemzetközi tapasztalat, hogy az idősek tartanak leginkább az áldozattá válástól, miközben nem ők, hanem a középkorú férfiak válnak leginkább áldozattá. Egy távoli városban lakó idős hölgyek egyre-másra arról panaszkodtak szociális gondozóiknak, hogy a környékbeli forgalmas élelmiszerbolt körül rosszarcú bűnözők jelentek meg, ott ólálkodnak, grasszálnak, szándékosan félelmet és rettegést keltenek a régóta ott vásárlókban.

Az ottani szociális munkás kolléga a helyszínen nem bűnözőket, hanem csupán néhány, az időseknek fura, sörtehajú, pattanásos kiskamaszt talált. Az ágazatközi esetmegbeszélésen a következő diagnózist fogalmazódott meg: „Nincs semmi baj ezekkel a gyerekekkel, épp olyanok, mint amilyenek mi voltunk kiskamasz korunkban. Viszont az idősek félelmeivel valamit feltétlenül kezdeni kell.” Még azon melegében megszületett a javaslat, hogy csavarjanak a boltkörnyéki közvilágítás lámpáiba szűrő fényű égőket, amelyek fénye kontrasztosabbá teszi az arcot, és így a kiskamaszok pattanásai is sokkal kontrasztosabban látszanak.

S mivel ezt a kölykök nem fogják szeretni, más helyet akarnak majd keresni maguknak, ami jó apropó lesz arra, hogy egy „utcás” ifjúsági animátor (outreach youth worker) is elkezdjen velük dolgozni. Az animátor azt is kiderítette, hogy ezek a kiskamaszok már elkövettek néhány ki nem derült stílit, tehát kifejezetten bűnmegelőzési célúvá is válhatott az ifjúsági klub programja.

A rendőrség nézőpontjából ez az akció „**szituatív bűnmegelőzés**” volt, az utcás kolléga „**területi mediáció**”-nak nevezte az általa végzett tevékenységet, a szociális munkás „a **jelzőrendszer** része”-ként értékelte saját eredményeit, az idősgondozást végző szociális munkások „**félelem-csökkenő tréningek**” tartásával kapcsolódtak be a szakmaközív terebélyesedett probléma-megoldásba. Mindenki jól járt. Mindenki elégedett volt a sikeres probléma-kezeléssel, a sokelemű megoldással, melynek során valamennyi szereplő azt érezhette, hogy „jól járt”. Azt már említeni is felesleges, hogy az égőket a bolt maga vásárolta meg, hisz az akciótól forgalom-növekedést remélt – és ez be is következett.

Javaslom, hogy a társadalmi csoportok közötti érdekonfliktusok rendezése során a közösségi munka szemléletét is alkalmazzák az érintett szakemberek.

Miben lépjen előre a közösségfejlesztő, akinek az eszköztárából az eseti munka hiányzik?

Saját közösségi munka tapasztalataimat összegezve azt tudom mondani, hogy akkor éreztem leghatékonyabbnak szakmai tevékenységemet a családsegítő szolgálatokban, amikor az adott projektben mindhárom tevékenységet (eseti-, csoport- és közösségi munkát) egyaránt végezni kellett.

Arra a kérdésre, hogy „Mi legyen a dolga a szociális munkásnak és mi a közösségfejlesztőnek?”, a fenti tapasztalataimon alapuló válaszom az, hogy a lehetséges teendők mindkét szakmai körben közel hasonlóak. S mint ahogy egy eseti munkát végző szociális munkás véleményem szerint nyugodtan átnyúlhat a saját kompetencia-határai felett (a fenti történetben az esetmegbeszélés során kapott erre szakmai felhatalmazást), úgy a közösségfejlesztők munkáját is egyszer-egyszer nyugodtan ki lehetne egészíteni eseti munkával. (Meggyőződésem, hogy ez már ma is zajlik, csak nem veszünk róla tudomást vagy nem ekként értékeljük.) Nem kell félni, ettől még egyetlen közösségfejlesztőtől se lesz eseti munkát végző szociális munkás, mint ahogy a szociális munkás fejére se kerül egyetlen projekt miatt a közösségfejlesztői diadém.

Zárásképpen még két rövid történet a bűnmegelőzés témaköréből:

- A szomszédsági munkára fókuszáló kutatást végeztek, bűncselekményeket elkövetők körében. Arról faggatták őket, hogy mit volt a legnehezebb leküzdeni a lopás, betörés, rablás során. A meglehetősen egyöntetű válasz az volt, hogy a szomszédok figyelő tekintetét kijátszani volt a legnehezebb. A leghatásosabb bűnmegelőzés tehát az emberi kooperáció, az egymásra (mint személyre) és egymás dolgaira (tárgyaira) való odafigyelés. A helyi közösségek építése.
- Néhány évvel ezelőtt nekem is mindennapi élményem volt az a jól ismert lakótelepi képlet, hogy a tízemeletes toronyházban bármelyik emeleten is lép ki valaki a liftből, más formájú, de hasonló funkciójú vasrácsokat lát. Leginkább a rácsok formája és színe alapján lehet tudni, hogy hányadik emeleten vagyunk. Azon a környéken (se) gondolkodott el azon senki, hogy ha azt az iszonyú mennyiségű vasanyagot és azt a pénzt, amit a vasrácsok előállítására fordítottak, a közösség (ön)megerősítésére fordították volna - például a Szomszédok Egymásért Mozgalom fejlesztésével -, akkor ön- és vagyónvédelmük talán sokkal hatásosabb lett volna.

Persze ne azokat vonjuk felelősségre, akik rácsot építenek, nekik ugyanis a rács a számukra elérhető eszköz. A közösségi munka feladata lehetne az is, hogy eljuttassuk őket abba a helyzetbe, hogy az egyes alternatívákat átlássák és választhassanak közülük. A szomszédság (önvédelmi) erejének megerősítése nagyon jó hatásfokú társadalmi vagy állami befektetés lenne ahhoz, hogy valamit vissza lehessen szerezni mindabból, ami az imént hiányként fogalmazódott meg.

A cselekvést illetően pedig azzal az evidenciával zárnám, hogy majdnem minden potenciális szereplőnek (központi szinten és helyi társadalmi szinten: a helyi önkormányzatoknak és a települési közösségeknek egyaránt) van feladata a helyi problémák felismerésében és kezelésében. Tehát bőven van tennivalója. S ez az összehangolt lépés-sorozat, feltehetően érzékelhető változást hozhatna. Ezt kellene felismernünk és felismertetnünk.

Mi magunk lehetünk a változás?

Elemekből próbáltam összeépíteni a mondandómat, szakadozott, vagy darabolt az a gondolatmenet, csupán egy vázlat amit itt most elmondok.

Három - négy eleme van ennek a gondolatmenetnek, az első az, amikor **a közösség állapotáról** kezdtem el gondolkodni. Az egyik, ami eszembe jutott, hogy érdemes megkülönböztetnünk, hogy organikus vagy nem organikus közösségekről gondolkodunk. Mert a közösségiség állapota egészen más viszonyokat mutat egy zártabb, még a külvilágtól nem annyira átjárt környezetben, pl. falvakban, vagy olyan városrészekben, amelyeknek maradt még valami kohéziója, és más a tömeges lakóhelyeken, megapoliszokban, vagy lakótelepeken.

A zárt világok közösségi viszonyaihoz hadd mondjak el egy történetet, amelyet egy tanítványomtól hallottam. Valahol Borsod megye egyik falujában történt. Szerintem nagyon érzékletes az egész mostani helyzetnek a megítélésében.

Volt a faluban több család között egy évek alatt kialakult közös szokás: együtt vágtak disznót. Voltak közös eszközeik a disznóvágáshoz. Egy hallgatólagos időrend szerint, mindig más család vágott és ezért azoknak a családoknak, akik ebben a kooperációban részt vettek mindig volt friss húsup, s egyéb „disznóságaik” és így az ellátásuk elemi szinten biztosított volt.

Ha belegondolunk, nyilván egy ilyen kölcsönösségi rendszerben kialakultak mindenféle szokások, rítusok, játsszámák. Volt egy böllér, aki részben vezette ezt a munkafolyamatot. Tudták, hogy ki az, aki leszúrja az állatot, ki szokta a legjobban a vért feldolgozni, ki az, aki a tepertőt sűti, ki szervezi jól a munkát, ki az, aki beszik már az első órákban, s rá majd kevésbé lehet számítani és ki az, aki egész este ihat és jól bírja. Meg volt a nagyotmondója a csapatnak, aki leginkább szórakoztatta a közösséget. Kialakult egy munkamegosztás, kialakult egy közös értékrend az emberek között, egy ünnep is – hisz az volt a disznóvágás, mert este általában közös kajálás, tor volt; talán énekeltek, mulattak is együtt. Közös hiedelmek és történeteik voltak. Munka volt, együttműködés volt – ebből adódóan egy kiszámítható és kalkulálható kommunikációs rendszere a közösségnek, s voltak ünnepeik és lehetőségeik. És ezek a rítusok egyúttal szakaszolták – jól tagolták is az életüket.

Egyszer csak bejön hozzájuk az egyik családból a kisgyerek, s azt mondja, hogy a szülei kéri, hogy a kolbász- hurkátólót legyenek szívesek, adják oda. Összenéztek a férjével, előszedték a spájzból, odaadták, de az ajtóban még a vendégfiú után szóltak: mi van apádék megharagudtak valamiért, hogy nem hívtak bennünket? Mire azt válaszolja a gyerek: nem, dehogy, csak vetek egy hűtőládát.

Eddig tart a történet, hogy tulajdonképpen a külvilág „beavatkozása”, a modernizáció milyen zavart tud okozni egy közösségnek az életében, amelyik nyilvánvalóan organikusnak mondható, amelyiknek így felszámolja a szokásait, a viszonyrendszerét, felborítja a munkamegosztást és a kommunikációs struktúráját is, és mindent, ami valamilyen szerves módon kialakult.

Úgy hiszem, legalábbis a beavatkozásnak a felelőssége ennek kapcsán végiggondolható, hogy minden beavatkozásnak ára és következménye van. Tulajdonképpen az organikus közösségek helyzete ebben a világban, ha azt mondom, hogy törekeny, kiszolgáltatott akkor nagyon szelíden, vagy szolidan fogalmaztam. Mindenesetre, amikor a közösségről próbálok gondolkodni, akkor az egyik eset ez, amikor mint egy kis csoport, mint egy kis együttes értelmezi azt az ember, ahol a tagjai szempontjából nagyon erős az elbizonytalanodás a különféle külső változások miatt.

Ez a példám meglehetősen, egy idealisztikus eset volt. De talán van egy tömeges élményünk, nekünk, akik a szocializmusnak nevezett időszakot éltük. Azok az ottani kis közösségeink még, ha ilyen-olyan állapotban is voltak - akár a hajdani szocialista brigádmozgalomra, akár a volt ifjúsági mozgalmakra gondolunk, amelyeket ma már csepülünk -, de valami közösnek hittről beszélhettünk akkor.

Ám az a benyomásom, tapasztalatom, hogy egyre gyakoribb azoknak a száma, akik a közösség szó kapcsán már felteszik a kérdést, hogy „miről beszélsz, mit kérdeztél?” - azaz nem is értik a dolgot. Mert van már olyan része is a társadalomnak – félő egyre többen vannak -, *akiknek szinte soha nem volt közösséginek tartott élményük.*

A másik jelentése a közösségiségnek, amikor nem mint kisközösség, egy kiscsoport, hanem mint **helyi társadalmi- vagy civil társadalmi fogalmat** értünk alatta. Úgy tapasztalom, hogy a civil társadalom ilyen egységének a törekenysége - gyengesége miatt nincs már/még igazi érdekartikulációs, vagy érdekvédelemképessége. Ilyen módon nincs is meg az a szerepe, az a tudása, hogy a helyi társadalmat valamilyen módon kontrollálja, ellenőrizzé, vagy beleszólni tudjon annak életébe. Vázlatszerűen: nyilvánvalóan itt a tudás kapcsán a beleszólás tudása, a felhatalmazásnak vagy a hatalommal való felruházásnak a képessége, amit én nagyon fontos hiányként említek, amit a mi szaktevékenységeink fókuszba állíthatnának, vagy erre koncentrálnának.

A következő, amit szeretnék elmondani ebben a gondolatmenetben, hogy az **érdekvédelem** mennyire tud cselekvésre motiváló lenni. Bár az előbb azt mondtam, hogy ez az érdekartikuláció általában nem nagyon létezik - szervezett formában legalábbis nem -, de mégis, egyedileg egyre gyakoribb - és itt is kétféle dolgot hangsúlyozok. Az egyik, hogy van, akinek van hozzá valamilyen eszköze, tudása, hogy az **érdeksérelmet**, mint cselekvésre motiváló eszközt „használja”, az érdekvédelem kapcsán, hogy cselekedni kezdjen. Egyre gyakrabban tapasztalni ilyen, pl. városokban, így Budapesten is ismerni lehet sok ilyen ügyet, akciót, kezdeményezést. Éppen úgy megtévesztő, ha ezekről nem veszünk tudomást, mint az, ha azt gondoljuk, hogy ezzel a város egésze jól le van fedve. Mindenesetre az ilyen akciók számának gyarapodása azt jelzi, hogy megjelenik a gyakorlatban, az emberek kooperációja – néha már csoportok, kisebb közösségek is, és létrejön közöttük ezek kapcsán valamilyen együttműködés – mert esetleg eleve rendelkeztek valami ilyen résztudással, mert valamitől elemi kitörése történt az érdeksérelmeknek, s az alkalmilag talán még e tudás hiányát is áthidalta. Nagy kérdés, hogy tud-e ez a jelenség valamilyen dominó effektussá válni, azaz, hogy lehetséges-e, hogy egyik vagy másik nyilvánosságra kerül és hatással van más érdeksérelmekben érintett csoportokra.

Bizonyos nézőpontból úgy értelmezzük, hogy nem működik normálisan a helyi nyilvánosság – úgy általában. Más szempontból pedig igenis elkezd működni a technikai eszközök - az internet, a levelezőlisták, mobiltelefonok - bekapcsolódása során, mert ezek az eszközök a társadalom bizonyos körei számára már mindennapi használatra szolgálnak. És kezd ismertté - köztudottá válni ezeknek az érdekvédelmi összefogásoknak az eredménye. Egymásra hatnak, motivációt, példát jelentenek egymás számára. És ez a folyamat időnként már „kívülről is láthatóvá válik”. Ti is tudtok nyilván ezekről: a belvárosi zsidó negyedtet védő Óvás Egyesületre, a Hunyadi téri piac átépítésébe beleszólni kívánókra, de a Barát utcai beépítés ellen tiltakozókra, a Nagymező utcai mélygarázs építése és a platán fasor kivágása ellen küzdőkre gondolok. De vannak példák Budáról, Pest periferiájáról, Pécsről és más vidéki városokból is. Ezeket érdemes lenne összegyűjteni és szisztematizálni. Ezek elkezdenek egymásról tudni, elkezdik egymást segíteni és valahogy egymás közelébe jutnak. Ezek a közösségi megnyilvánulások, a közösségi tudások szempontjából mindenképpen nagyon fontos és értékes jelenségek.

Most tehát azokról beszéltem az érdekvédelem - mint cselekvésre motiváló erő kapcsán -, akiknek vannak hozzá eszközeik, és vannak tudásaik. Ugyanakkor, **van egy másik, talán ennél sokkal szélesebb kör, akiknek nincsenek semmiféle eszközeik** ebben a dologban és ott én annak a veszélynek a felerősödését látom, hogy a rombolás, a pusztítás jelenik meg. Kontrollálhatatlanabbak ezek a folyamatok és a befolyásnak a lehetősége is sokkal szűkebb ezekben az esetekben. Nincs valódi lehetősége a társadalmi környezetnek arra, hogy segítsen és nincsen meg a hatalomnak sem, hogy ezt kordában tartsa, vagy regulálja. Meggyőződésem: ha valakinél - valakiknél ez elhatalmasodik, és nincsenek eszközeik a „normális” (azaz a közösen elfogadott norma szerinti), a társadalom által elfogadott formájú érdekkifejezéshez és érvényesítéshez, ez mindenképp veszélyes. Veszélyes a társadalomra általában, önmagunkra nézve, és veszélyes nyilván a hatalomra nézve is, mert nem tud vele mit kezdeni. Mert – ezt is ismerjük elég jól - ő is bárdolatlanul, szabályozatlanul (azaz esetenként törvénytelenül) durván próbál a helyzetet úrrá lenni.

Ezek nemcsak pesti csoportok, miért gondolhatnánk azt, hogy Pécsen, Debrecenben, vagy Székesfehérváron másként van, de még azt sem merném végletesen kijelenteni, hogy tipikusan csak városi. Mert tudok olyan nem városi ügyeket – Ürömtől és hasonló települések -, ahol az érdekvédelem összehoz embereket és elindít valami akciót, ami ugyanúgy azt a veszélyt hordozza, hogy az, akinek nincs eszköze arra, hogy érdeksérelmét valóságosan orvosolja és ezzel kapcsolatosan kooperációt vagy együttműködést kezdeményezzen, az vidéki és városi jelenségként is veszélyforrás önmagára és a környezetére nézve is.

Még néhány gondolatot hadd vessek fel!

Az egyik ilyen a **függőség és a függetlenségnek** a kérdése. Némi élel itt Gosztanyi Géza is azt mondta, hogy azok a civil szervezetek, akik nem valami speciális saját érdekre szerveződtek, hanem a közpolitikába léptek, azok tulajdonképpen mind politizálni akarnak. Ebben a mondatban benne volt, hogy a politika az egy olyan ocsmány mező, amelytől meg kell védenünk a civil társadalmat és a nonprofit szektort is. Néhány barátom és más események hatására mostanában alakult ki bennem is az a felismerés, hogy ez egy hibás megközelítés. Amitől itt védené az ember a civil társadalmat, az főként a mai politikai elit - és itt a pártpolitizálásra, az ettől való féltésre gondolok.

Az valahogy úgy van, hogy létezik az a tér, amiben élünk, ez a közpolitikai tér; ebben vannak ügyek, amelyek a civil társadalomra tartoznak, s fontos, hogy abban aktívan megnyilvánuljon és vannak dolgok, amelyeket a hatalom és a pártok tevékenysége fed le. Ha a civil társadalom nem tölti ki ennek a térnek egy jól meghatározott részét, akkor ezt a teret is elfoglalja, teljesen kisajátítja, kitölti a pártpolitika. Azt gondolom, hogy ez egy beteg állapot, éppen ennek a megfordítása szükséges. Talán ezek az érdekvédelmi törekvések, amelyek a szélesebb kooperáció felé tudnak szolid lépéseket tenni, megtehetik, hogy visszafoglalnak valamennyit ebből a közpolitikai térből, hogy ne legyen minden a pártpolitikának az általunk ellenőrizetlen, kontrolálatlan tereuma és játéktere. Ha erős a civil társadalom, esélye lenne, hogy ez a benyomulás visszaszoruljon és valamilyen egészséges arány álljon be. Aminek persze nincsen egy általánosan megfogalmazható törvényszerűen kifejezhető érvényes számaránya, csak egy adott pillanatnyi optimális állapota. Nyilván ez sok mindentől függ.

Az **építés-rombolás** szópár kapcsán, itt most a részvétel, bekapcsolódás kiépítésének a nehézségéről beszélnék. Tapasztalatom, hogy számtalan helyen, ahol nem gyakorlat, hogy az emberek részt vegyenek a saját ügyeik alakításában, szervezésében, nagyon komoly erőfeszítéseket tesznek közösségi munkában elkötelezett szakemberek, de a civil társadalom különféle szereplői is ennek a megváltoztatására, hogy egy minimális részvétel létrejöhessen. Ám a hivatalok bürokratái, de még inkább a politika egyes szereplői ilyen ügyek kapcsán nagyon gyakran igen pitiáner módon tudnak viselkedni, s gyakran kis nűánszokkal pillanatok alatt meg tudják „pocsékolni” ezt. Azaz, komoly közösségi erőfeszítések, kezdeményezések tudnak megbukni, ellehetetlenülni a politikusi értelmiségen. Ha rosszabb feltételezéssel akarok élni, azt kell mondanom: néha tudatos rombolás történik az ilyen döntéshozók révén, amikor a helyi közösség nehezen kimunkált együttműködése, akarategyesítése és közösségi felelősségvállalása szándékos gáncsok által lehetetlenné válik. Különös rombolás ez azért, mert ha a nehezen feltámadt hite a közösségnek, hogy ő kompetens a saját ügyeinek alakításában ilyen helyzetbe kerül, végletes társadalmi károk keletkeznek mind az érintettekben, mind pedig az e folyamatokat támogató közösségi munkások megítélésében. Bennem - ha egy kicsit kontrolálatlanabban fogalmazok - felmerül, hogy a „közösség elleni bűntény” fogalmát kellene a hétköznapi gyakorlatba beemelni és a politikusokkal kapcsolatosan felvetni.

(Csak példaként: a múlt héten újra napvilágra került, hogy Újpalotán egy széles közösségi aktivizáló folyamat zajlott több évig, hogy bevonják az ott élőket e helyi döntések alakításába. Ennek egyik fontos része volt az a kérdés, hogy milyen szökőkút és találkozóhely legyen a lakótelep főterén. A helyiek 2000-en szavaztak, s a múlt héten újra felkapta a média a szegyenletes történetet: a hetekig tartó nyilvános megmértés során az egyik tervezetre közel 900 szavazat volt, egy másikra 5-600, s az önkormányzat végül lesöpörve a lakossági akarátokat, azt a változatot fogadta el, amelyikre mindössze 32-en szavaztak. Ilyen és hasonló otromba (és erőfitogtató) lépésekkel a politika olyan károkat tud tenni, amit a közösség építésben, vagy a közösségi részvételnek a bátorításában iszonyú erőfeszítésekkel sem tudnak kompenzálni. Tehát nagyon lassú tud lenni a fejlesztés, a bátorítás hatása és az építés, ám a rombolás az nagyon radikális, gyors tud lenni és hosszú távú következményeket eredményezhet.

A közösségiség kapcsán **a hálózatokról** egy gondolat: azért is szoktuk manapság előtérbe helyezni őket, mert korszerűek, meg „trendik” is. Azonban a hálózatok az én megítélésem szerint legalább kétféle szempontból vizsgálandóak. Az egyik oldalról védeltséget nyújtanak, megerősítenek, kooperációt jelentenek a benne résztvevőknek, a tagjainak.

Ám a másik oldalról meglévő kiszolgáltatottságot és kialakuló függőséget is jelenthetnek. Vegyük például az internetet, amely a tájékozódás lehetősége és szinte végtelen mennyiségű információhoz való hozzájutás pozitív oldala mellett, gyakran a hálótól való függést is jelentheti; egész nap az internet előtt ülővé teszi sokszor az embereket, akik nem tudnak szabadulni, akik állandóan a leveleiket keresik-olvassák, vagy másért, folyamatosan a hálózaton csüngenek.

Shoktak hivatkozni más hálózati viszonylatainkban a gazdasági kapcsolatot megalapozó multinacionális hálózatokra is, amikor a döntés a helyi ügyekben tőlünk távoli helyeken születik, ahol az elszámoltathatóság, a kontrollálhatóság, a beleszólás, annak a lehetősége, hogy hatni tudjak a működési szabályokra akár földrésznyi távolságra kerül. És így távolra kerül a felelősség is. A közösség szempontjából itt arra a fontos veszteségre-veszélyre utalok, hogy eszközét veszítheti és kiszolgáltatottságát növelheti a helyi közösség, s annak tagjai. Megint egy eszköztelenség – amit már gyakran önmagunk alakítunk ki, nem is csak úgy keletkezik. Egy példát erre is hadd mondjak: mi családirag a közeli lépcsőházi kisboltba járunk, s ha a tulaj, vagy boltos becsületes volt, akkor segítettem, megjutalmaztam őt például azzal, hogy rendszeresen ott vásároltam. Ha gazember volt ha becsapta az embereket, ha nem szolgálta a helyi közösséget, akkor bojkottálhattuk őt, összebe-szélhettek a szomszédok és nem vásároltunk nála, tönkretettük. Tehát volt egy szabályozó ereje a közösségnek: ellenőrizhette, jutalmazhatta, s ha azt látta jónak büntette is a boltost. Nem tudom – s a közösség sem tudja - ugyanezt megtenni, egy „multi” céggel, mert az már a befolyásunkon kívül, a hatalmunkon kívül van. Például a Tesco-t nem tudom tönkretenni, ha nem szolgálja a közösségeimet, mert akkora összefogást, nyomást nem tud a helyi közösség kifejteni, hiszen elveszítették az emberek az ehhez való eszközeiket. Tehát még egyszer: a hálózat egyidejűleg jelenthet egyfajta védettséget és biztonságot, a másik oldalról pedig ugyanúgy a kiszolgáltatottságnak és a függőségnak is lehet a terepe.

Nagyon tudatosan kell a közösségnek ezt a helyzetet is felmérnie és kihasználnia.

A következő, amit a közösségeink kapcsán kiemelnék, a párbeszéd és a dialógus képtelensége ennek a tudásnak az elképesztő hiánya. Ebben az állapotban, amiben vagyunk, ezt tartom a legnagyobb hiánynak. És minden ezt sugározza körülöttünk: a nyilvánosság, a közbeszéd, a politikai szereplők, de gyakran már az egyszerűbb ügyek elintézése, a szűkebb lokalitás is. Ennek nagyon súlyos következményei vannak, és ugyanakkor úgy látom, esélyei is lehetnek, hogy ez a párbeszéd vagy dialógus megeremthető legyen. Olyan helyzetet lehet teremteni konfliktusokban, egyszerű helyzetekben, ahol az emberek szóba állnak egymással, elkezdenek egymással beszélni; és ha elkezdtek párban beszélni, akkor a szomszédok szinten is képesek lehetnek a párbeszédre.

A fentiekkel én csak azt szeretném mondani, hogy próbáljuk megérteni a megérthetlent, ezt a nagyon nehéz helyzetet. Ebben benne van egy csomó minden, ez az iszonyú eredmény-orientáltság, vagy az állandó verseny, ahol nem a megértés, hanem a legyőzés, a másik eliminálása a fő cél, és ezt mi nem hagyhatjuk reakciók nélkül.

Mit gondolkodom a közösségekről?

Amikor ezen gondolkodom, arra jutok, hogy nagyon nehezen tudom elmondani, hogy mi a közösségek helyzete ma.

Amiről gondolkodom valamit az inkább az, hogy mit akarok én, vagy mit gondolunk a közösségekről és a közösségfejlesztésről. Megpróbáltam egyszerűen megfogalmazni, hogy a Partners mit szeretne csinálni. Egyszer valami kapcsán végiggondoltam a Partners tevékenységét. Most már jól tudjuk definiálni, hogy tevékenységünknek mi az öt fontos iránya. Az volt az én észrevételem, hogy a női területen, a roma integráció területén, valamennyire a mediáció területén, a társadalmi felelősségvállalás területén, az ötből négy irányban a tevékenységünk fő fókusza valamilyen szinten a közösségfejlesztés.

Ez a mi szemüvegünk, amin keresztül a körülöttünk lévő világot nézzük. Minden tevékenységünket, programunkat úgy akarjuk csinálni, hogy az valamilyen szempontból a közösségekre hasonson, a közösségfejlesztés módszereit alkalmazzuk, azok jelenjenek meg legfontosabb, legjellemzőbb elemként a munkánkban. Azon gondolkodtam, hogy az elmúlt időszakban viszont abban nem vagyunk sikeresek, hogy hosszú távú programjaink legyenek. Régebben több volt, most kevésbé van. Azon gondolkodtam, hogy találunk-e olyan módszert, amivel ezt az általunk elképzelt közösségfejlesztést tényleg hatékonyan tudjuk csinálni, úgy, hogy ez hasznára legyen a közösségeknek, és legyen rá (fizetőképes) kereslet. Nagyon gyakorlati szempontból az a kérdés, hogy mi az amit csinálni tudunk. Hogyan tudunk eredményt elérni, hasznára lenni a közösségeknek? Nyilván azért ülünk itt, mert mindenki tevékenységének a fókuszában ez áll.

Tudunk-e olyan gyakorlati módszereket, amivel ezt a fajta közösségfejlesztést elő tudjuk segíteni? Az előző felszólalások kapcsán jutott eszembe, hogy van egy elméleti szint, amiről nagyon sokáig tudunk beszélni, vitatkozni, ez iszonyú érdekes, lehet kutatni, lehet választ keresni a felmerülő kérdésekre. De amikor a gyakorlati szintre megyünk, akkor azt csináljuk, hogy gyorsan adunk ezekre a kérdésekre valamilyen választ, ami nem biztos, hogy a legátgondoltabb válasz, de van egy elképzelésünk arra, hogy ezekre a kérdésekre milyen választ adjunk és szeretnénk csinálni valami praktikusat. Kérdés, hogy ebbe mennyire vagyunk hatékonyak, mennyire tudjuk a közösségeket bevonni. Azt gondolom, hogy ez az amiről a mi tevékenységünk szól, hogy a közösségi életnek valamilyen szinten kicsit a felpezsdítését akarjuk elérni a programjainkkal.

Ez az én előfeltevésem. Kérdés, hogy ebben mennyire vagyunk hatékonyak, mennyire tudjuk segíteni egymást. Vannak jó és rossz példák is, ha csak a Partners eddigi programjaira gondolok. Tudom, hogy van olyan település, ahol ha megjeleni egy kék Ford Mondeo, akkor mindenki kezét felemelve rohan az ellenkező irányba: „Ne! Csak több tréninget ne!” Ott voltunk, csináltunk dolgokat, sok esetben nem az lett belőle, amit mi szerettünk volna. Ezernyi választ tudunk rá adni, hogy miért nem, mit tanultunk belőle, hogy tudunk-e belőle tanulni. Az a hiányérzet van bennem amikor a közösségekről gondolkodom, hogy gyakorlati szinten tudunk szerintem nagyon keveset felmutatni. Erre keresek én válaszokat, hogy hogyan tudunk praktikus irányba elmenni, tudunk-e hatékony módszereket találni.

A másik, ami még a gondolataimat alátámasztotta az az volt, hogy már nagyon régóta, 12 éve kerültem kapcsolatba először hasonló közösségfejlesztő eszmékkel, ami először egy kicsit még vadnak tűnt magyarországi szemmel. Ez egy állampolgárok párbeszédén alapuló módszer volt, amit egyébként azóta Európában is széles körben használnak. Az idén 2-3-szor vettünk részt olyan megbeszéléseken, hálózatok munkájában, aminek a fókusza a közösségfejlesztés. Erre úgy tűnik jelenleg iszonyú nagy igény van nemzetközi szinten. Az egyik a Közép-Európai Állampolgárok Hálózata volt, akik hasonló intézményeket gyűjtenek össze. Van egy másik, idén alakult nemzetközi hálózat, aminek alapító tagjai vagyunk. Több olyan nemzetközi szervezet is létezik tehát, melynek tagjai olyan intézmények, amelyek tevékenységének fő fókusza a közösségi részvétel, a döntéshozásba való bevonás, a közösségfejlesztés. Egy ilyen találkozás alkalmával egy szlovák Partnerses és én mondtuk azt, hogy ez a mi országainkban nem megy, viszonylag hadilábon áll a dolog ezen a téren. Nem volt az az érzésünk, hogy valamilyen irányba megy előre és a közösségek egyre aktívabban bele tudnak szólni a saját dolgaikba.

Úgy érzem, ez mindenhol kezdeti stádiumban van, és azt is érzem, hogy mindenhol nagy igény volna rá, mindenhol nagy a nyitottság, mindenki nagyon szeretné, hogy ez fontos része legyen a mindennapjainknak, fontos része legyen a döntéseinknek. Bennem az merül fel kérdésként: Hogy tud a SZÖVETSÉG ebben a folyamatban hatékonyan részt venni gyakorlat orientált módon?

A hatékony társadalmi részvételért

Az Ökotárs részéről előljáróban azt jegyezném meg, hogy az előkészítő anyagból mi alapvetően csak az első két témához tudunk hozzászólni, hiszen szociális területen semmi jártasságunk nincs. Inkább szervezetfejlesztési és környezeti érdekvégyesítési tapasztalataink okán ülünk itt. Ezzel együtt több kérdéskörhöz szeretnék hozzászólni, illetve olyan adalékokkal, szempontokkal szolgálni, amelyek továbbvihetik a gondolkodást.

1) Ha már szóba került a „Helyi érdek – helyi érték” című tanulmány, akkor talán érdemes megemlíteni, hogy ehhez kapcsolódóan, az SZMM (Szociális és Munkaügyi Minisztérium) megbízásából tavasszal egy képzéssorozatot is lebonyolítottunk. Maga a könyv elsősorban az önkormányzatoknak szól, nem annyira a civil szervezeteknek, ezért a képzéssorozat is főként az önkormányzatoknál dolgozó civil felelősöket, referenseket vette célba. Tanulása számomra kettős: az egyik, hogy sokkal kevesebben jöttek el, mint amennyi résztvevőre mi számítottunk. Bár ez egy regionális rendezvénysorozat volt, egy-egy eseményre - egy régióról, három megyéről beszélünk - 15-18 önkormányzattól jött el valaki, tehát összesen mintegy száz ember vett részt. Pedig ahová tudtunk konkrétan, a civil referens nevére szóló meghívót küldtünk, illetve értesítettük az összes önkormányzati jegyzőt is, tehát potenciálisan mindenki tudhatott a képzésről. Vagyis az egyik nagy tapasztalat az volt, hogy egész egyszerűen nem mozdulnak rá erre a témára még azok sem, akiknek ez a dolga lenne. Másrészt viszont, akik eljöttek azok – és ez megint csak érdekes tapasztalat volt - két jól megkülönböztethető csoporthoz tartoztak: vagy olyan településekről jöttek, ahol már régóta van valamilyen formájú intézményes civil együttműködés; van civil stratégia, kerekasztal stb., vagy pedig olyan helyekről, ahol még éppen csak elindult valami. A bemutatkozásnál sokszor elhangzott, hogy „engem januárban nevezett ki a jegyző asszony erre a pozícióra”, tényleg nulla tapasztalattal. A két véglet között pedig nem igazán volt átmenet, vagyis olyan település, ahol még egy-két-három éve van valamiféle önkormányzati-civil együttműködés.

Összességében tehát van Magyarországon néhány önkormányzat, amely már korábban felismer- te ennek fontosságát, vagy legalábbis akar tenni valamit, és vannak önkormányzatok, amelyek mostanában jutnak erre a felismerésre. Mindenesetre nagyon egyenetlen a különböző települések között ennek gyakorlata és tapasztalata. Tulajdonképpen ez az egész munka is részben arról szólna, amiről én azt gondolom, hogy a hatékony társadalmi részvétel illetve a részvételre képesítés egyik alapvetően fontos eleme, és nem is annyira a közösség, még csak nem is az állampolgár oldalán. Ez pedig a közigazgatás felkészítése, azaz a közigazgatási gondolkodásmód részévé tenni azt, hogy az érdeklődő, az ügyfél, a részt venni akaró állampolgár nem egy „púp a háton”, aki csak az ügyintéző dolgát nehezíti, hanem egy hozzáadott értéket képvisel az adott szervezet, intézmény munkája szempontjából. Ez biztos egy nagyon hosszú út, de szerintem mindenképpen ebbe az irányba kellene elindulni, valahogy a közigazgatási képzésbe ezt a gondolkodásmódot bevinni.

2) Az elkövetkezők szempontjából szintén érdekes lehet a Norvég Civil Támogatási Alap első körének tapasztalata, amelynek értékelését és elbírálását most nem régen zártuk le. Beérkezett több mint 950 pályázat, ami darabszámra igen nagy, legalábbis több mint amennyire mi előzetesen számítottunk. A másik oldalon viszont azt láttuk, hogy nincs túl jó állapotban a hazai civil szektor, legalábbis az alapján, ami ezekből a pályázatokból tükröződött. Úgy tűnik, hogy az egész szektor gondolkodásmódját, attitűdjét nagyon erősen befolyásolja egyrészt az inség, az intézmény fenntartási kényszer, érte ez alatt akár olyan szervezeteket, amelyek intézményeket tartanak fenn, akár saját szervezeti intézmények fenntartását. Ez a kényszer, párosulva az Európai Unió és kormányzati források adminisztratív elvárásai generálta - nem is fásultsággal, hanem - monotonná vagy automatikussá válással, elfojtja a kezdeményezőkészséget, a „civil kurázsit”. A szervezetek mintha úgy gondolkodnának, hogy „odaírunk valamint, de az a fontos, hogy az adminisztratív feltételeknek megfeleljünk”, ahelyett, hogy ügyeket, akciókat, ötleteket találjanak ki. Ebből a szempontból nagyon lehangoló volt a felhozatal, és szeretnénk is ezzel valamit kezdeni, egy alaposabb elemzés, kutatás formájában, hiszen 950 pályázat elég jelentős információtömeg, amiből talán le lehet vonni következtetéseket arra nézvést, hogy hogyan, mivel lehetne hatékonyabban elősegíteni a civil szektor fejlődését.

Csongor Anna – Autonómia Alapítvány:

Párhuzamos világok

Az Autonómiában a partnereink roma szervezetek, cigány emberek. Szegény, munkanélküli, falusi cigány emberek. Köztük állandóan az az érzésünk, hogy két világ van: a cigány világ és a nem cigány világ. Ebből a cigány világból nézve, ahol mi dolgozunk, a külső világ az valami ideális dolog, a lehetőségek világa ahhoz képest, amiben ők élnek. Amikor ott vagyok, mindig azt érzem, hogy nagyon erős határvonal van a kettő között. Ott vannak lehetőségek, itt nincsenek lehetőségek.

Persze tudom, hogy ez nem ilyen egyszerű, és a maga világát mindenki maga kreálja meg magának, ameddig persze hagyják neki, de azért ez elég rugalmas. Lehet azt gondolni, és aszerint élni, hogy nincsenek vagy kicsik a különbségek, vagy a különbségek nem éppen ott húzódnak, hogy valaki cigány-e vagy sem, hanem életkor, nem, érdeklődés egyebek szerinti csoportok is lehetnek, és vannak romáknak nem roma ismerőseik, akár barátaik, és fordítva is. De akkor is, úgy tűnik, ez a legerősebb valóság.

Alapból párhuzamos világokat érzékelek, amelyek között igen kevés érintkezési pont van és ezek az érintkezési pontok is általában az aktuális helyzetből függően működőképesek.

Van egy idej történet, nem tudom ki olvasta, egy városban, mindegy is, hogy hol emberek tüntettek, romák és nem romák. A helyi közeg annyit tudott elérni, hogy közéjük álltak, és így a romák nem tudták pontosan, hogy ki tüntet ellenük. Az egyik televízió felvette és bemutatta. Akkor tudták meg azok, akik azt hitték, hogy bizonyos emberek velük vannak, hogy azok nincsenek velük, mert azok bizony a másik oldalon tüntettek. A közéjük állással a helyi közeg azt érte el, hogy ne legyen kommunikáció és addig volt jó, amíg nem tudták mondjuk az igazgató bácsiról meg a boltos néniről, akikről addig azt hitték, hogy hidat képeznek a két világ között, hogy bizony ők a másik oldalon állnak. Ez a történet nekem azt példázza, hogy a saját helyi integráltságukról, a saját helyi hovatartozásukról alkotott képüket a romáknak mindig újra kell gondolniuk, és ez teljesen független attól, hogy milyen személyes viszonyokat ápoltak, építettek addig, milyenek ők valójában egyenként, emberként.

Szó volt itt a tudásról, a helyi közösségben szükséges tudásról, az uralkodó tudásról. Szerintem ez messze nem egyértelmű. Nyilván van olyan tudás, amire szükségük van az embereknek ahhoz, hogy túléljenek. Hogy egyénileg vagy együtt túléljenek. De mindenképpen meg kell különböztetni megélhető és megtanulható tudást. Szerintem az az alap, hogy ha közösen megélhető a személyes egzisztenciális biztonság, azaz van foglalkoztatás, foglalkoztatásból van normális bevétel, nekem is, a szomszédoknak is, és számíthatok rá, hogy a fiának is lesz, ez elég hosszan hat és nemcsak az én számomra, hanem a társaim számára is, akikkel együtt vagyok. Ez egy olyan típusú élmény, ami biztonságot nyújt. Ehhez képest minden más tanulás másodlagos dolog.

Ami a szolidaritást illeti, ez sem olyan egyszerű. Mert nyilván nagyon sok kell ahhoz, hogy valakit éhen hagyjanak halni, de amikor totális szűkösség van, azaz mindenből kevés, akkor nagyon alacsony szintű szolidaritásról beszélhetünk, mert minden be van árazva. A fuvar a városba, az alkalmi segítség is. Mindennek sokkal erősebben és közvetlenebbül ára van, mint egy lazább helyzetben, mikor hosszú távon egyenlítődnék ki a számlák.

Ha nekem költségem van valamivel, akkor be akarom azt a költséget szedni, sőt szeretnék ezen némi haszonra szert tenni, mert ez az, amit el tudok adni. Gyönyörűen meg vannak szervezve ezek a dolgok, hiszen a túlélést ez biztosítja, és ezt semmi más nem mozgatja, mint a pénz. Az van, hogy ez ennyibe kerül, akkor én arra ráteszek 10 százalékot, vagy 20-at vagy 30-at, amennyit elbír, akkor nekem abból bevétel van. Messze nem elveken és eszméken és nem hosszú távon, hanem konkrét és aktuális dologban mozog.

Arra a kérdésre, hogy többféle cigány közösség van-e vagy több világ az a válaszom, hogy természetesen ezerféle világ van, de azért az világos, hogy a cigány és a nem cigány világ között van egy helyben jelentősnek konstruált különbség. Minél kevésbé szegregáltak élnek a cigányok, annál kevésbé jön létre ez a konstrukció.

Nekem kevés a tapasztalatom arról a másik világról, ahova ezek az emberek elvileg tartozni szeretnének vagy olykor azt is gondolják, hogy oda is tartoznak. Tehát amikor a falujukról van szó, ha drukkolni kell, akkor drukkolnak a falujuknak, más kérdés, hogy a falujuk nem tartja, vagy nem mindig tartja őket a sajátjának.

Hogy vajon ezért lép be a gárdába az a három cigány ember, akit kérdeztek, nem tudhatom. Különböző emberek belépnek különböző helyekre. Próbáljuk feltételezni, hogy nemcsak cigány és nem cigány motivációk vannak, hanem van más is: így vagy úgy az ember egyénileg, egyénként dönt.

Azt gondolom, hogy nem cigány specifikum a rugalmasság, minden marginális csoport túlélésének a feltétele, hogy elég rugalmas legyen. Figyel, körülnéz, hogy mik az elérhető dolgok és ezeket próbálja utánozni. Mindannyian ezt csináljuk, a bevált mintákat követjük, de ez általában nem ennyire feltűnő, mert a váltások általában nem olyan gyorsak. Az ember, a fejlesztő, a támogató nagyon megőrül, hogy milyen könnyű, - mondjuk a szervezetalakítás - aztán kiderül, hogy nem annyira könnyű, mert a rámozdulás felszíni, és a mélyebb struktúrák nehezebben mozdulnak.

Nagyon-nagyon rossz a helyzet, de azért muszáj, hogy csináljunk valamit. Rá kell jönni, hogy mi folyik. Ennek az egész munkának az az alapja, hogy az ember megismeri, hogy mi van, mit akarnak, és amikor már ott tart, hogy megismeri, hogy tényleg mi van, van rá kellő ideje, energiája, hogy feldolgozza, áteressze saját magán, felfogja, hogy mi a történet, akkor neki lehet állni és lassan óvatosan valamit csinálni. Ha túlságosan jól megy, akkor elkezdhet gyanakodni.

Hol van a közösség?

Én nem tudom ilyen makro-szinten szemlélni a dolgokat, csak minimál-makro szinten vagy még az alatt.

Számomra a közösség azt jelenti, amelyben tevékenyen rész vesz az ember. Tudom, hogy a közösségnek lehetnek passzív, közösség általi értékeket elfogadó tagjai is. Mégis számomra akkor igazán a közösség tagja valaki, ha abban aktívan részt vesz.

Az idei nyári egyetem összefoglalójának készítése közben Schiffer András egy interjúban elhangzott mondatára figyeltem fel. Azt mondta, hogy a részvételt a közigazgatásban is elő kell segíteni. Itt megbicsaklott az agyam, hogy igen-igen, persze, de amikor az egyéni ember a saját életének irányításában sem vesz részt, hanem csak sodródik, akkor túlzott, nagy elvárás a közigazgatásban való részvétel. Lehet erre törekedni természetesen, csak ma még túl idealisztikusnak tűnik. Ki lehet nyitni a kapukat, a magyarorszag.hu-val is, de ettől még nem mindenki vesz részt benne. Utána Hankiss Elemér cikkét olvastam, Ő is ezzel a „sodródás” szóval jellemezte a helyzetet, csak minimál-makro szinten, nem világ szinten, hanem mondjuk Magyarország szintjén. Azt írta, hogy ország, kormány vagy állam, teljesen mindegy, de sodródik. Ez alapján elkezdtem vizsgálni az én mikro területi szintemen, hogy hogyan is van ez a sodródás kérdése. Számtalan példába ütköztem, amely mind azt mutatja, hogy bár legyen civil szervezetről szó, vagy önkormányzatról, vagy önkormányzati társulásról, mindenki az éppen aktuális szél lökésére indul el valamerre. Semmi hosszú távú stratégia, semmi célokhoz való alkalmazkodás. Stratégiákról ugyan beszélhetünk, hiszen ilyenek vannak: civil stratégiák, önkormányzati, területfejlesztési, meg térségi, meg mindenféle, csak ezeket az adott helyzetben elfelejtik. Ahogy éppen a szél fúj - és most nem politikai szélre gondolok, hanem akármilyen aktuális élethelyzetre,- egyszerűen elfelejtik, hogy léteznek ilyenek és csak sodródni mindazok, akiknek egyébként egyeztetett stratégiáik vannak. Ha mindenki így össze-vissza sodródgat, nem tud létrejönni semmiféle fejlődés.

Beszélgettem helybéliekkel, hogy miért van az, hogy az emberek a saját életük irányításában sem nagyon vesznek részt. Még mindig nemzedékváltás szükséges ehhez, mert cselédek voltak, meg TSZ volt, meg minden – mondják. Az újabb nemzedék a felnőtt korát azért már mégsem abban a rendszerben élte meg! A kettőt összekombináltam egy kicsit, nincsen semmi hosszú távú célokba ágyazás, sem az egyén szintjén, sem a szervezetek szintjén, lehet még az állam szintjén sem. Minden most és azonnal, ami meg tud történni, az történjen meg! Ebből egyenesen következik számomra egy új generációnak a felnövekedésében tapasztalható most és azonnal. Megvenni, birtokolni azt, ami most azonnal kapható és nem az számít, hogy a jövőben mi lesz. Mindezek szentem hozzájárulnak ahhoz, hogy a közösségi értékek csorbulnak, nem válnak olyan fontossá.

Hűség a közösséghez úgy alakul ki, hogy valamilyen közösségi konstrukció létrejön. Amikor azonban egyre kevesebben vesznek részt annak a konstrukciónak a létrehozásában, sokkal nehezebben alakul ki ez a fajta hűség, mert az annak alapján jön létre, hogy ő ott cselekvő részesévé vált és ez fontos: az övé, az ő általa létrehozott. Például míg a falunapot, amit az egyesület tagjaiból mondjuk 10-15 ember szervez, akik tényleg sajátjuknak érzik a település közösségét, addig a

rendezvényen vannak 200-an és abból 150 nem „ottlakó”. Azok, akik már nem vesznek részt a szervezésben, nem tartják annyira fontosnak a közösséghez való tartozásukat, már a hűségüket elvesztették. Vagy egy másik településen 35-en főznek a főzőversenyen, de ezek nem helybéliek. Amíg megtapasztalhatta, benne volt, együtt találták ki, együtt hozták létre, annak volt közösségisége. Most már ez ugye nem történik meg, egyvalaki megszervezi és kész.

Az embereket arról kérdezem, hogy a jövőjét ebben a faluban képzele-e el, vagy elköltözne, ha erre lehetősége lenne. Egy kutatás keretében 17 ember volt, aki ugyanarra a kérdésre válaszolt egy deliberatív folyamat után. Nagyon kicsi ez a létszám, de a 17 fő egészen másképp vélekedett az elköltözésről a deliberáció után, mint előtte. Többen választanak az elköltözést. Azt hihetnénk, ha az embereket a településük életének részesévé tesszük, közösen gondolkodhatnak annak jövőjéről, akkor jobban elköteleződnek. Mégsem így történik. Itt jön a következő probléma. A felelősségért a közösség iránt. Amikor már a részvételével rájön, hogy abban a közösségben élni, az felelősség, akkor inkább menekülne attól, mert felelősséget venni magára az már mégis csak túlzás. Ilyen szempontból nem túl jó a tapasztalatom erről. Az olyan típusú közösségi vezető, - nem az a TSZ elnök, aki azt mondja, hogy induljatok el arra és mind a nyolcvan arra mennek, - hanem az, amelyik demokratikusan, mindenki részvételével képzele el a tervezést, de mégiscsak egy meghatározó személyisége a közösségnek, az pontosan ezt a felelősségvállalást kívánná meg, amelyik nincs, amit nem akar senki. Arra még csak vállalkoznak, hogy önkormányzati képviselők legyenek - bár már az is előfordult, hogy egy településen már nem tudnak kiállítani egy képviselő testületet sem-, van ahol még hatan is jelentkeznek egy polgármesteri székre, de lehet hogy ez is elfogy egy idő után esetleg pont azért, mert politizálódott a dolog és a politikai ambíciókat kergetők csaldóttak lesznek. Gyakran azt gondolják, hogy annak van presztízse, hogy valaki képviselő, de annak nincs presztízse, hogy valaki egy közösségnek a vezetője, vagy a közösség tagja. Ilyen fajta kérdések is nyomasztóak.

A közösségi részvételt kutató kérdőívünkben felsoroltunk tapasztalataink alapján jó néhány dolgot, amiben részt vehetnek általában az emberek. Vannak olyan közösségi formák, amire nem is gondolunk és maguk a válaszadók sem gondolják, hogy az is közösségi tevékenység.

Lehet, hogy át kellene gondolnunk az alternatívákat. Mivel a kérdőív alkotóiban sem vetődik fel, abban az emberben sem vetődik fel, aki erre válaszol, hogy ő az ÁFESZ ellenőrző bizottságának tagja, pedig ez is egy részvételi lehetőség és forma. Senkiben nem merül fel ez az újfajta formáció, hanem leírjuk azt, hogy benne van-e a dalkörben, a falunapon részt vesz-e, stb. Vannak új struktúrák, amik csak úgy létrejöttek időközben és mi még mindig ezeréves fogalmakkal dolgozunk. Tehát bizonyos szempontból véleményem szerint egy kicsit meg kellene újítani magunkat, de ehhez talán több embernek a tapasztalatát kellene összeadni, mert vitathatatlanul sokan vannak ezen a területen, akik dolgoznak is. Vannak elkötelezett szakemberek, vagy nem szakemberek, akik közösségi területen dolgoznak. Nem az állam fizeti őket valószínűleg, hanem maguknak keresik meg valahogy a pénzt és vágyanak arra, hogy valamilyen közösséghez tartozzanak. De hol van a közösség? Mert igen, a közösségfejlesztők, a KÖZTÁMHÁLÓ (Közösségi Kezdeményezések Szakmai Támogató Hálózata), a Pro Háló tagjai, vagy még sorolhatnánk több közösségi hálózatot is - vágyják a közösségiséget, csak a közösség nem vágyja. Ez így elég szomorú...

Hozzáfűzöm, hogy annak idején, amikor elkezdünk a felső Kiskunságban dolgozni 1997-ben, az felejthetetlen élmény volt. Innét bennünket senki nem küld el, itt mi addig maradunk ameddig akarunk! Ez a fajta szabadság kellett. Már százszor ott akartam hagyni a térséget, de még mindig ott vagyok és mindig látok valamit és mindig elmondom, hogy ez hosszú távú folyamat, nem fog azonnal eredményeket hozni. De már tíz éve ezt mondom.

Az a fiatal nemzedék sem gondolkodik konkrét közösségi megvalósulásokban, csak általánosságokban.

Például megkérdeztem fiataloktól, hogy szerintetek mi lenne az, amit szívesen tanulnának, mi lenne a felnőttképzésben olyan terület, amiben részt vennének. Gondolkodik egy élete teljében lévő fiatal srác, tanult is, intelligensnek is látszik, és akkor azt mondja: pályorientáció, az úgy jól hangzik. Én nem teszek fel több kérdést.

Normák és kubai karnevál Magyarországon

Miután ennyi szép gondolat született ezen a találkozón, és ha Zsuzsa makrogondolatokat mondott, akkor én nagyon mikro leszek. Az első gondolatom Vercseg Ilona hozzászólásához fűződik. Az úton éppen arról beszélgettünk Mészáros Zsuzsával, hogy van egy társadalmi réteg, amely a közösség egyik funkciójával, a kontrollal, nincs tisztában. Ilona azt mondta, hogy vannak társadalmi normák. Tudjuk, hogy vannak társadalmi normák, ám szerintem nekünk kellene már újra megnevezni, hogy mindenki tisztában legyen azzal, hogy melyek a jelen társadalmi normái. Szerintem valami megváltozott ezen a téren, de vannak bizonyos dolgok-normák, amelyek az idő múlásával meg kell hogy maradjanak, be kell, hogy tartsuk őket, követnünk kell a betartásukat. Hiába változik a világ és az emberek, az új generációknak is meg kell mutatni, tanítani néhány normát, amelyek segítenek tisztelni és tolerálni másokat. Én azt mondom, hogy most már ismét nevesíteni kellene ezeket!

Igen, nevesíteni kellene a régen elfogadott és a mostani, újonnan született társadalmi normákat. Mi az, amit elfogadunk, mi az, amit nem fogadunk el, mi az, ami elavultnak látszik, mi az, ami megváltozott. Nagyon sok mindent nem értünk meg, mert másképpen gondolkodunk az új generációval szemben. Például nem értjük, miért individualizáltak az emberek, miért nem jönnek létre a makro kapcsolatok a közösségek között, és miért nem látjuk a mikro kapcsolatokat az emberek között. Hankiss Elemérnek van egy nagyon szép táblázata ezekről a normákról, szerintem nyilvánosságra kellene hozni őket! Nem elég, hogy én tudom, és Te tudod és a másik is tudja. Mi több mint valószínű be is tartjuk a társadalmi normákat. Azok viszont, akik nem úgy viselkednek, ahogyan elvárás volt régen, nem ismerik vagy nem tudnak róla, vagy egyszerűen általuk elfogadott normák mentén viselkednek. Mondhatnám a fiatalok, az új nemzedék...

Gosztonyi Géza hozzászólásához, csak annyi, hogy a vallási és a politikai szervezetekről az a tapasztalatom, hogy ilyen fajta közösség rengeteg van egy faluban is, és igazából ebben a bizonytalan és érzéketlen világban, amiben élünk, csak így tudnak hatni az emberekre.

A politikában milyen érzéssel?

Az érzelmi politikával.

Ezek a szervezetek tudnak hatni a közösségekre és individuálisan a magánszemélyekre is. Annyira bele mennek az egyén érzelmi világába, hogy ez által ők már nem lesznek képesek az igazi társadalmi feladatokra koncentrálni, amelyek mondjuk, körülöttük zajlanak. Én ezt látom.

Az Istennel még az ateista sem szeretne rosszban lenni, mint ahogy mi sem a politikusokkal.

És valamelyik politikai irányzattal biztos vagyok, hogy jól vagyunk, tehát tartozunk valahova, vagy valahogy mindig érzünk valamilyen affinitást egy adott párt felé.

Amikor előjön egy társadalmi probléma, amivel szemben fel kellene lépünk, általában elsősorban az önreagálás játszik, mely meggátolja a közös lereagálást, fellépést. Sokszor hiába várjuk azt, hogy közösen lépünk fel valamiért, és véleményem szerint ez az oka mindennek.

Ha az ember egymagában otthon gyötrődik a problémák láttán, és nem tall társra, aki azt mondja neki, hogy gyerünk, lépünk közösen, előbb utóbb elveszti reményét a lehetséges megoldásokban

Azt hiszem a Szociális Szakmai Szövetség konferencián is arról volt szó, hogy az értelmiségi emberek ilyenkor hol vannak, amikor kellene, hogy megjelenjenek. Mindenki hallgat, messziről szemléli. Ezek a dolgok a kis falvakban is nagyon jellemzőek. Azoktól az emberektől, akikről az ember azt várná, hogy egy adott esetben mondjon véleményt, vagy valami mellett vagy ellen tegyen lépéseket, az nem teszi meg.

És akkor jön az, hogy a közösségek 50.000 Forintért is elhallgatnak dolgokat és elkötelezik magukat egy adott önkormányzathoz, vagy valamilyen párthoz, mert az 50.000 Forint neki nagyon jól jön a működésükhöz. Közben pont az önkormányzati képviselők tiporják le a közösség kezdeményezéseit.

A közbiztonságról – nekem eszembe jutott az, hogy egy rádiós műsoromban volt egy interjú alanyom, aki azt mondta, hogy létrehozott egy szervezetet. Megkérdeztem, hogy mi a szervezet célja? Erre azt válaszolta: a közbiztonság. Kérdeztem, hogy valakitől kapta a jelzést, hogy a településen rossz a közbiztonság, vagy hogy burjánzik a bűnözés? (Miközben tudom, hogy nem nagy a bűnözés ott). Mondta, hogy nem, de rossz a közbiztonság. Kérdeztem, hogy a polgárőrséggel szeretnének dolgozni? Nem teszi a dolgát a polgárőrség? Dehogynem, megteszi. – Akkor mitől rossz a közbiztonság?

Számomra világos volt akkor, hogy egy álcázott dologban utaznak... és így ezeket a gondolatokat beleteszik az emberek fejébe, hogy rosszul élsz, ettől, attól, ezektől, azoktól félned kell!

És én kérdezem: Mitől félünk? Miért félünk? A félelmet le lehet győzni! De folyamatosan félnünk kell, hát akkor félünk. Akkor féljünk!

Én mindig magamból indulok ki. Annak idején, amikor Szalkszentmártonra költöztünk, én mindig imádkoztam, hogy hátha valaki elviszi a biciklimet, hogy tudjak venni egy új biciklit. Senki nem vitte el. Akkor piacra dobták a mountainbike-ot, és én imádkoztam, hogy vigyék el az én régi biciklimet, mert akkor kénytelen vagyok venni egy új biciklit. Nem vitték el, mind a mai napig megvan. Ma is nyitott kapuval élünk, kint alszanak a biciklik, a fűnyíró, nincs félelem és ezt kifelé az emberek felé is mutatom.

Végül bennem él, hogy vannak közösségek, amelyek individuálisak, vagy lassan azzá válnak. Igazából azt látom, hogy rengeteg közösség van a térségünkben, de mindegyik a saját dolgával van elfoglalva.

Félősek a közösségek, a politikától, a hatalomtól, egymástól félnek és kerülnek a konfliktusokat, nem akarnak konfliktusba keveredni senkivel. Nem vállalnak felelősséget, szerepet egy ügy mellett. Kevés információval rendelkeznek, de nem is járnak információ után.

Mulatni... a kötelező mulatós fesztiválokon kívül mást nem vállalnak szívesen. Nem vesznek részt a falugyűlésen, ahol a falut érintő kérdésekkel foglalkozhatnak, információt kaphatnak, oda nem mennek, de ahol mulatni lehet, oda mennek.

Ezen el kell gondolkodni.

Emlékszem a kubai karnevál idején az volt a köztudatban, hogy azért vannak ezek a karneválok, hogy az emberek ne gondolkodjanak a saját és a közös társadalmi problémáikon. Hát kérem szerintem már itt tartunk Magyarországon is!

Civilek, együttműködés és hálózatok

Az egyik szemem sír, a másik nevet, több szempontból is. Nevet, ha a hálózatot képviselem, mert a ProHáló felismerte, hogy a közösségfejlesztésnek újabb irányait, lehetőségeit kellene, lehetne megfogni, kihasználni. Februárban Kunbáonyban volt egy olyan közösségfejlesztő képzés, ahol a résztvevő hálózati tagok záródolgozataikban a közösségfejlesztés aktuális és újabb lehetőségeiről írtak, merthogy az eddigiekkel nem mindig tudtunk mit kezdeni. Miért is? Ezért sír a másik szemem. Móra Veráék készítettek egy nagyon jó kutatást, tanulmányt arról, hogy a civil szervezeteknek és az önkormányzatoknak hogyan kellene, lehetne együttműködni.

Ezek az együttműködések nagyon gyerekcipőben járnak. Az a három szint, ami a kutatásban szerepelt: részvétel az önkormányzati döntések előkészítésében, önkormányzati feladatok részbeni vagy teljes átvállalása valamint a monitoring vagy ellenőrző szerep, nem igazán valósul meg, akárhogy próbálnám szépíteni a helyzetet. Egyszerűen itt tartunk ma. Ezért úgy gondolom, a közösségfejlesztésnek az egyik iránya az lehetne, hogy civil hálózatok létrejöttét generáljuk. Az erős, hatékony, szakértő civil tömörülések helyi szinteken eredményesebben képviselhetnék érdekeiket és megfelelő partnerségi viszonyt, építhetnének ki az önkormányzatokkal! De csak azok, amelyek meg tudják mutatni, jeleníteni azt, hogy meglévő szakértelmük, humán- és anyagi erőforrásaik, szabad energiáik, idejük és lelkesedésük képes elővinni a társadalom ügyeit! Nem tudom jó szívvel azt mondani, hogy ma Magyarországon sok ilyen hálózat van és működésük eredményes, netán modellértékű.

A másik oldalt vizsgálva kiderül, a hatalom szereplői féltik a renoméjukat, a hatalmi pozícióikat. Az önkormányzatoknak a feladat átadással-átvállalással kapcsolatban megmaradtak a félelmeik, ha a megbízott civil szervezet rosszul végzi a feladatát, a felelősség az övék marad, vagyis nagyon be kellene bizonyítani, hogy hatékonyan, (hatékonyabban) jól, (jobban) eredményesen (eredményesebben) el tudom látni a rábízottakat. A civil szervezetek nem tudják ezt a profizmusukat jól megjeleníteni! (Ugyanez a helyzet a döntés előkészítésnél és a monitoringnál is. Az önkormányzat részéről jogos lehet a kérdés: Ki az, aki valóban segít jó döntéseket hozni, és ki az, akitől elfogadjuk a kritikát?) A másik hátráltató tényező, hogy aki megfelel és megkapja az önkormányzati feladatot, arra rásütik a bélyeget, hogy ilyen vagy olyan politikai oldalon áll. A pártpolitika olyan szinten bekúszik a civil szervezetek tevékenységébe és a helyi társadalmi folyamatokba, hogy ember legyen a talpán, aki ezt ki tudja kerülni. 8 éve dolgozom nonprofit szolgáltatóként és mindenhol elmondom, hogy a szektornak pártpolitika semlegesnek kell maradni, ezt mégis újból és újból tudatosítani kell az emberekben. Azoktól a civil szervezetektől, akik valamiben eredményeket értek el és jól működ(n)ek nem egy esetben szippantotta el a politika a vezetőiket. De sajnos arra is volt példa, hogy egy civil ügyből pártcsatározás lett és a végén már elveszett az eredeti szándék. Civil szervezetek erős hálózataira, közösségeire van szükség, civil kerekasztalokra, szakmai-, területi fórumokra, partnerségi műhelyekre, amelyek közösen többet képesek tenni, mint külön-külön szervezetenként.

Egyik oldalról megint nevet a szemem, másik oldalról megint sír. Amikor azt láttam, hogy az NCA Civil Önszerveződés, Szakmai és Területi Együttműködés Kollégiumához a 400 milliós forrásra az igényelt összeg majdnem a négyszerese volt, örültem, hogy ilyen sokan nyújtanak be pályázatot.

Azt gondoltam, hogy a pályázók hálózatépítési törekvései, amit saját területükön akarnak megvalósítani a már említett erős hálózatok létrehozására irányul, miközben azt láttam, hogy sok esetben egy-két szervezet alkalmi együttműködéseiről, egy-egy rendezvény megszervezéséről szólnak, „civil kerekasztal” köntösbe bújtatva! Emellett meg alig adtak be ágazati együttműködésekre pályázatokat. Pedig milyen szükség lenne minél több szakmai tevékenységi területen kialakított hálózatra! Települési szintű, vagy kistérségi szintű egyre több van. 2004. óta foglalkozik az egyesületünk hálózatfejlesztéssel Veszprém megyében. Minden kistérségben próbál(t)unk generálni hálózati együttműködést és a lelkesedés nagy volt, de rá kellett jönni, hogy a hálózat létrejötte és megerősödése több éves folyamat, nem szabad elsietni és nem szabad türelmetlennek lenni.

A ProHáló hálózat fontosnak tartja, hogy tagszervezetei a közösségfejlesztés területén folyamatosan és eredményesen tevékenykedjenek, szaktudásukat bővítsék. Míg az előbbi kihívásokra kistérségi rendezvények, szakmai műhelyek, partnerségépítő konferenciák és látóutak szervezésével, utóbbira a hálózat tagszervezeteinek belső képzéseivel válaszol. Nem könnyű a munka ott, ahol rosszak az életkörülmények, nagy az apátia, az elkeseredettség. És Magyarországon mindenhol találunk ilyen helyeket..Van sok kezdeményezés, van sok munka, amit egy-egy hálózat, szövetség és civil szervezet csinál, és vannak negatív tapasztalatok, amelyek visszavetik a lelkesedést. Az is tapasztalható hogy sok olyan civil szervezet van, amelyik csak saját magáért dolgozik, és nem akar hálózatokban gondolkodni. Nagy szervezetek, akiknek van tapasztalata, lehetősége és megkeresése arra, hogy önkormányzatokkal együttműködjön, nem fog egy hálózatban olyan szervezetekkel együttműködni, akik gyengék, akik most kezdik, stb. Ez persze nem baj, hiszen vannak más utak is. Sokkal nagyobb baj, hogy ha a bizalomhiány, a hiteltelenség az előítélet vet gátat a civil-civil kapcsolatok kialakulásának! Az is elkészerítő, hogy ifjúságunk sem kapja meg azt a nevelést, ami a közösség szeretetére, elfogadására tanít. Egyre több helyen az egyéni eredmények elsőbrendűsége elsődleges, a közösséghez való tartozás élménye elsikkad!

Ha azt szeretnénk, hogy ezek a gyerekek felnőttként közösségért tevő felelősséget vállaló emberek legyenek, akkor ezen a területen is nagyon sok a tennivaló.

A képviselőtestületek tagjainak és a köztisztviselőknek, képzési tematikákat lehetne kidolgozni, hogy minél többet megtudjanak a civil szektorról, valamint a civilekkel foglalkozó önkormányzati dolgozóknak (pl. civil referenseknek) a közigazgatási szakvizsgák alkalmával olyan anyagot rendelkezésre bocsátani, amiben a civil szervezetekkel való együttműködés lenne a vizsga tárgya.

Sok területen lehetne előremozdulni! Én büszke vagyok ProHálós kollégáimra, hogy közösségfejlesztési záródolgozataikban színes képet adtak a mai állapotokról, a közösségi média szerepéről, a helyi hatalom és közösségfejlesztés kapcsolatáról, a tordasi példáról, a hálózatépítés buktatóiról egy civil kerek asztal működését vizsgálva. Remélem hálózatunknak lehetősége lesz arra, hogy a felmerült ötleteket és megoldási lehetőségeket az életben is megvalósítsa!

Jegyzetek:

